

Slovenski kmetovalec

V Celji, dné 15. avgusta 1893. leta.

Kako ti je ravnati z gnojem.

Ko si omislil svojemu gospodarstvu primerno gnojišče*), bodi ti prva in poglobitna skrb, da začneš z gnojem pravilno in pametno ravnati. Od vseh strani ti namreč pretijo izgube, katerih se obvaruješ samo tedaj, ako na vse prav dobro paziš in gledaš, da je gnoj na kupu zmirom v najboljšem redu. Izgubijo se lahko trdne tvarine; a ta izguba je najmanjša, ki te more zadeti. Občutljivejša je škoda ondi, kjer ne gledajo na tekoče odpadke, zakaj v njih se je nabralo mnogo snovij, ki so za obdelano zemljo velikega pomena. Ko gnoj na kupu leži, ne ostane vedno enak, temveč razseda se in izpreminja in pri tem se razvijajo plinasta (zraku podobna) telesa, ki se porazgubijo v zrak, ako jim nisi zadelal pota. Tem neprimlikam se ogneš, ako spravljaš živalske iztrebke z vso skrbjo, ako nastiljaš živini s primerno steljo in ako z gnojem pametno obračaš.

Najmanj izgubi gnoj na svoji moči, kadar svežega (frišnega) spravimo na njivo in ga takoj podorjemo ali vsaj kar hitro dobro raztrosimo. V tem slučaju posrka zemlja vse snovi, ki so se naredile pri razkrajanju (razpadanju in razsedanju) gnoja, toplota pa in ogljikova kislina ter amonijak delujejo na rudninske delce in jih kolikor toliko tudi izlužijo. Ko se pa gnoj razseda, nastanejo v zemlji votline, katere jo rahljajo in z zrakom oskrbujejo. Tako ravnanje z gnojem je posebno priporočati za ilovnato zemljo, kjer je ob jednom tudi podnebje bolj vlažno in ostro.

Toda to ni tako lahko, kakor bi morebiti kdo mislil, zakaj povsod je dovolj zaprek, ki gospodarja prisilijo, da pušča gnoj po 2—3 ali tudi po več mesecev v hlevu, ali pa ga spravlja na gnojišče. Na ta način mu ne misli samo vzdržati prvotne vrednosti redilnih snovij, ampak če mogoče tudi pomnožiti jih in jih tako prenarediti, da jih rastline pozneje lažje vsprejemajo. Pametno ravnanje z gnojem tudi omogoči, da se stelja kolikor najbolj mogoče izpremeša z odpadki, da

postane gnoj jednako dober in da ga ob pripravi nem času po njivi lažje raztrosimo.

Ker toraj zavoljo raznovrstnih okolnostij navadno ne moremo gnoja kar izpod živine spravljati na njivo, odločiti se moramo za gnojišče. Da nam pa to ne bode v škodo, vedeti je treba, kaj se z gnojem godi, ko več časa ondi leži. V zraku je namreč vse polno zelo majhnih kalj, vsled katerih se začne gnoj razsedati in gnjiti. Da se pa more to pravilno vršiti, potrebna je vlaga (mokrota) in toplota. Ako je premalo vlage, — kar spoznaš na tisti belkasti plesni, — gnije gnoj prehitro in nezadostna voda ne more vsprejemati vseh v njej raztopnih snovij. Ker so hlapne, izpuhtijo v zrak in so za njivo izgubljene. Ako je v gnoju mnogo vlage, razseda se počasneje. Z ozirom na toploto bodi omenjeno samo toliko, da navadna popolnoma zadostuje in to jo po zimi lahko nadomestimo s tem, ako zložimo gnoj na večje kupe.

V prvi vrsti moramo skrbeti za to, da ohranimo gnoju plinasta telesa, ki se začnejo razvijati, kadar se razseda gnoj. V ta namen mu moramo dodati takih tvarin, ki se spojijo (zvežejo) s plini in jih v njem zadržujejo. To dosežemo lahko na več načinov in sicer s tem, da pokrijemo gnoj s prstjo, ali da pazimo, da se nikdar preveč ne osuši, ali pa da potresemo po njem raznih tvarin. Zato je najcenejši in skoro najboljši malec (gips), ki je tudi zaradi tega prav imeniten, ker provzročuje, da se razsedanje ne vrši prehitro.

Toda dovolj o tem! Potrebne so bile te opombe posebno zavoljo tega, da vsak gospodar spozna, kako napačno je navadno ravnanje s to rečjo. Zdaj pa stopimo k gnojišču, ki je napravljeno ravno tako, kakor smo ga opisali v 1. števu. Predno začnemo spravljati gnoj nánje, pokrijemo mu tla od konca do kraja kakih 15—20 centimetrov na visoko s prstjo, ktera popije precejajočo se gnojnico in ktera se pozneje lahko posebej porabi. Na to pride iz hleva zveži gnoj, ktereга jednakomerno razdelimo v prvo (spodnjo) plast tako, da ga je za 30 centimetrov na debelo. Ako ti stoji v hlevih različna živina, storiš

*) Glej štev. 1. od dné 5. jan. t. l.

najbolje, če njene iztrebke izpremešaš in jih naložiš v plast. Ko ni več gnoja v hlevu, pokrij plast na gnojišču s prstjo in sicer kakih 6—10 centimetrov na debelo, zakaj na ta način si ohraniš toli imenitni amonijak, ki bi sicer izpuhtel v zrak. Prav modro storiš, ako naženeš včasih živino na gnoj, da ga tlači, zakaj potem se bodo njegove tvarine enakomerneje razsedale. Ko so tla popolnoma pokrita s prvo plastjo in gnoj tudi ob straneh s prstjo posut, začni nalagati drugo plast in sicer ravno takó, potem tretjo, četrto itd., dokler ni kup 1—2 metra visok. Previsokega kupa ni pametno delati, zakaj toplota se v njem preveč pomnoži in provzročuje naglo razsedanje, na drugi strani pa ovira, da ne more gnojnica do dna.

Kakor hitro opaziš, da je prst na površju suha, takoj se spravi na delo in jo prav dobro polij z gnojnico, ki jo zajemlješ iz greznice. Ako nimaš gnojnice, vzemi vodo, da bode gnoj zmirom vlažen, kajti s tem oviraš razpadanje in preprečiš, da se hlipne snovi ne izgubljajo. Tudi v greznico moraš včasih vreči nekoliko malca, da ostane gnojnica nepokvarjena. Seveda je tako ravnanje precej zamudno, toda zastran tega se ne bodeš nikdar pritoževal, zakaj pridelki ne bodo samo obilnejši, temveč tudi boljši.

Kadar voziš gnoj na polje, ne jemlji posameznih plastij drugo za drugo s kupa, ampak reži ga od vrha do dna, da se takó pomešajo zgornje plasti s spodnjimi. Ni menda treba omenjati, da moraš gnoj s primerno lopato prav močno zbiti, kolesa in druge dele vozá osnažiti, da ga ne trosiš po cesti. Ako je svet vsled deževanja premoker, ako stojé še sadeži na njivi, ali ako ti je iz katerega drugega vzroka nepristopen, zvozi gnoj na primeren prostor, napravi ondi velik čveterovoglat kup in ga takoj pokrij s prstjo. Ako pa delaš majhne kupce, ne puščaj jih nikdar dolgo ležati, temveč raztrosi jih kakor hitro mogoče, zakaj gnoj je dobil zdaj več površja in se ne razseda samo hitreje in izgublja čim dalje tem več najvažnejših tvarin, ampak pod kupci se nabere rastlinam tudi preveč hranil, vsled katerih je na dotičnih mestih rast prebujna in sadeži radi poležejo. Kjer ne kaže gnoja takoj podorati, leži naj raztrošen, zakaj zdaj se ne more več razkrajati in dež izpere iz njega vse potrebne snovi in jih spravi v zemljo.

M. Cilenšek.

Amsden, nova breskev iz Amerike.

Za take kraje, kjer so blizu večji trgi ali mesta, posebno pa večja obrtna podjetja, kakor tovarne in rudokopi, je posebno breskev zeló imeniten sad. Ta sad je pač povsodi zeló priljubljen, bodisi, da se surov povžije, bodisi za raznovrstno uporabo v gospodskih kuhinjah. Zato se pa tudi dobre breskve v mestih, pri tovarnah itd. vedno lahko dobro prodajo. Navadno pa zoré naše breskve še le tedaj, ko je tudi družega sadja dovolj, namreč koncem septembra. Tedaj posebno gospoda raje seže po grozdji, in breskev, dasi tudi morebiti posebno fine vrste, se ne čisla toliko. Tem večjo vrednost pa ima ta sad, ako dozoreva tedaj, ko je za sadje posebno huda, recimo, koncem julija in začetkom avgusta, ko vročina močno pritiska in človek tembolj hrepeni po sadji. Mogoče, da bo ta ali oni dejal: „Ta je pa že bosa, ob tem času dozorevajo še le komaj marelice, da bi pri nas dozorevale tudi breskve, to ni mogoče!“ Pa vendar je tako. Marsikaj koristnega smo že dobili iz Amerike, recimo krompir, tobak (ali kali!) tako tudi lepe, fine breskve, koje pri nas koncem mesca julija popolnoma dozore, in tako izvrstno uspevajo, da so pač vsega zanimanja vredne. Med ameriškimi breskvami, kojih je sicer več vrst, je pač „Amsden“ najzgodnejša in tudi menda najlepša.

V leti 1872. vzgojil je to breskev neki Amerikanec C. Amsden. Pri svetovnej razstavi v Filadelfiji v letu 1876. je uže, ker tako zgodnja in lepa, vzbudila veliko občudovanje pri veščakih, koji so jo odslej jako naglo razširjevali. V Evropi se je jela najpoprej gojiti na Francoskem in od tod je prišla še le v najnovejšem času tudi v Avstrijo. Izmed avstrijskih sadjeslovcev jo je menda prvi popisal dr. Stoll v svojej knjigi „avstro-ogersko sadjeznanstvo“, ter jej oskrbel tudi krasno kolorirano podobo. Letos pa jo je vnovič prav dobro popisal tudi drugi strokovnjaški list*).

Amsden je krasna, debela, rahlo plošnjevata, proti temenu prav rahlo vzožena breskev. Teme je močno vdrto, enako tudi pecljeva jamica. Barve je rumenkasto bele, kar se pa le malo opazi, ker je sad na solnčnej strani popolnoma temnorudeč, in tudi na senčnej strani z gostimi rudečimi lisami in pikicami pokrit. Koža je srednje kosmata, duh zelo močan in prijeten. Meso je zelenkasto bele barve, jako sočno, mehko, zeló prijetnega, finega okusa in se — žal da — ne

*) „Der Fruchtgarten“.

loči od koščice. Slabeje vrste srednji sad iz piščevega drevesa vagal je 75 g a srednji sad izmed najlepših celó 110 g, ter so prve breskve dozorele 22. julija, pri nas torej še poprej, kakor marelce! Drevo ima čvrsto rast, rase lepo v šop, se odlikuje po svojem velicem in širokem listji, ter je posebno zato hvalevredno, ker se mu listje ne grbanči tako rado, kakor pri drugih breskvah. Kakor veščaki trdijo, je drevo zeló rodovitno, o čemur se je pisec sam tudi prepričal, kajti na jednom izmed dveh v letu 1891. vsajenih enoletnih ceplencev vzrastlo je letos 43 zares lepih breskvi. Omeniti je tudi hvalevredna lastnost, da se sad trdno mladike drži in ga veter ne more otresti. V hudej lanskej in predlanskej zimi niso drevesa prav nič od mrazu trpela. — Najzgodnejše breskve dozore v naših krajih še le sredi avgusta, pa so navadno zelenkaste, drobne in vodene. Koliko prednost ima torej nova breskev Amsden, ker toliko popreje dozori, ker je po svojej prelepej podobi in barvi pač ena izmed najlepših breskvi sploh in konečno, ker tudi gledé finega okusa daleč nadkriljuje druge zgodnje breskve! Brez vsega dvoma bode ta sad, da se enkrat dobro razširi, veliko slavo in visoko ceno v naših vinskih krajih zadobil. Marsikateri goldinar hranil bode zanj vinogradnik, ki ga bode prideloval, dosti bodo pa zaslužili tudi reveži trpni, koji raznašajo od posestnikov nakupljeno sadje včasih po več milj daleč na trg. Koncem julija primanjkuje dobrega sadja. Gotovo je tedaj, da se bode ob tem času ta nova breskev trikrat dražje prav lahko prodala, kakor se pozne breskve prodajajo. Bodi torej ta v resnici občudovanja vredni sad vsem razumnim sadjerejcem toplo priporočen, da ga v prid posestnikom samim, pa tudi revnim barantačem ali „trogarjem“ pridno širijo po naše domovini. Saj ne bode to, da širimo in gojimo le lepo, plemenito in bogato rodeče sadje, le samo narodu v korist, temveč tudi naše, za sadjarstvo tako ugodnej domovini v veliko čast!

Kako bi se dala breskev Amsden dobiti? No, to pač sedaj ne bode več tako težavno. Tu pa tam jo uže tudi pri nas imajo. Ako se dobé v obližji mladike, tedaj se naj z očesom cepi na navadne mlade breskvce, ki so letos vzrastle. Cepljenje na stareje divjake se kaj rado ponesreči. Najbolja podlaga za breskve sploh pa je sliva „sv. Julije“; na tej najlepše rastó, ostanejo zdrave in bogato rodé. Na podlago „Mirabolana“ cepljene breskve se, kolikor se je pisec prepričal, v tretjem letu kaj rade posušé. Ravno sedaj

je za cepljenje na oko pravi čas, ne zamudimo ga, uže čez dve, gotovo pa čez tri leta bomo uživali sad.)*

M. Levstik.

Drobtine.

(Ustanove.) Visoko c. kr. ministerstvo za poljedelstvo razpisuje 3 ustanove na gospodarski šoli v Medlingu pri Dunaju. Vsaka teh ustanov znaša 250 gld. na leto. Dve sta cesarski ustanovi in jih lahko dobé učenci, ki se hočejo učiti vrtnarstva ter so vsaj 15 let stari in so ljudsko šolo z dobrim uspehom dovršili. Ena pa je državna in namenjena učencem, ki so stari vsaj 16 let ter so dovršili spodnjo gimnazijo ali realko in se želé učiti kmetijstva. Želi se tudi, da je vsak, ki prosi za eno teh ustanov, že vsaj nekoliko izurjen v vrtnarstvu, oziroma v kmetijstvu sploh. Ravno tako je tudi potrebno, da se dotičnim prošnjam, ki se vlagajo do 5. septembra t. l. pri ravnateljstvu „Francisko-Josephinum“ priloži tudi privoljenje starišev, oziroma varuhov. Res dobro bi bilo, ko bi tudi kateri naših slov. učencev zamogel priti v take šole. Vrtnarstvo je pri nas Slovencih še kaj malo razvito, da si zemlja in obnebje povsod ugaja. Tudi bi marsikateri naših domačih sinov pri tem poslu kaj lahko imel pošten kruh in dober zaslužek ter bi kot izučen vrtnar tudi svojemu narodu lahko mnogo koristil.

(Ušice.) Letos imamo prav ušivo leto in od naših letopiscev pričakujemo izvestno, da to gotovo kot posebno znamenitost zabilježijo v svoje letnike in kronike. Kamor pogledamo, je kar uš na uš. Ušiva so drevesca v drevesnici, odrašena drevesa v sadovnjakih; ušive so vrtnice, hmelj in celó kopriva je polna tega ostudnega mrčesa. Po drevesnicah je toliko ušic, da ima človek dan za dnevom ž njimi opraviti. Pa tudi odrašena drevesa, kakor jabljana, češplje, hruške, črešnje itd. so ž njimi tako obložena, da se vsled tega kjer bodi mladikice že sušé. Tudi na lipovem listji smo zapazili neko umazano-belkasto ušico. Boj proti tem stvaricam je jako težaven. Na mladih drevescih jih je sicer še mogoče ugonobiti, da si nalaga to človeku dovolj dela in truda, na odrašenih je pa to skoraj nemogoče. Tudi v zeló obsežnih hmeljiščih se človek skoraj zastonj

*) Kdor pa si želi že cepljenih dreves naročiti, temu tukaj par naslovov, kjer se dobé tudi zgoraj omenjene podlage, Wiljem Kenert v Gradcu; Gvido Rüttgers v Ibbs-u ob Donavi.

ukvarja s pokončevanjem te sicer male pa v brezbrojnih trumah nastopajoče stvarice. Najbolje se ušice otrebijo, ako se z roko zmečkajo. Ravno tako dobra je pa tudi mjlilnica (žajfnica), s katero se spirajo ušivi deli rastline. Ušice hitro pocepajo, ako so se, zlasti pri solnčnem vremenu, do dobrega skopale v mjlilnici. Zato je pa gledati, da se zmočijo vse ušice in je toraj najbolje, da se ušivi vršički potapljajo v mjlilnico ter se ž njimi še malo popluska, kar se prav lahko opravi pri malih drevescih v drevesnici. Pri visokih drevesih pa, kjer se vrh več pripogniti ne da, se pa naj ušive mladike dobro izmijejo. Ker se pa ušice silno plodijo, zato je to treba storiti vselej, kakor hitro se z novega prikažejo, kar se zgodi dostikrat že par dni po prvem zmivanji. Ravno to je pa tudi uzrok, da jih je prav težko popolnoma otrebiti. Hrošček polonica (božja kravica ali božji volek) in njegova ličinka pa se hrani z ušicama, in je toraj, kar nam vsaj nekoliko pomaga pokončevati ušice, zelo koristen in vreden da se mu povesod prizanaša.

(Bolhe) na njivah in gredah se neki odpravijo, ako se med liter jrčja (žagovne) pomeša 50 g stolčenega žvepla ter se potem s tem poseje zemlja, na kateri so bolhe. Dobro je tudi zemljo potem še z mrzlo vodo porositi.

(Da kumare) (murke) slabo vspevajo, slišimo mnogokrat zlasti v vročem poletju toževati naše gospodinje. Zalivamo in strežemo jim, pravijo, kakor le vemo in znamo, pa vendar ne obrodé tako, kakor bi želele. Nekdo je svoje kumare zalival le po enkrat v tednu, pa takrat dobro in izdatno. Vselej je pa še vodi pridjal $\frac{1}{8}$ gnojnice. Zalival je pa s to tekočino tako, da je nekoliko varoval cvetje ter je tudi vselej še na zadnje vse poškropil s samo vodo brez gnojnice. Tako oskrbovane kumare so kaj bogato obrodile. Pri sosedovih pa, kjer so jih vsak dan zalivali in škropili, jih pa niso nič imeli. Iz tega sledi, da je bolje zalivati bolj po redkoma, pa dobro, nego pa po gostem, pa le malo. Pri vsakdajnem zalivanji se navadno le tla malo porosijo in ohladijo, koreninice pa navadno le malokaj dobé.

(Cepljenje ameriških trt) v suh les po zimi in na spomlad ni tako brezuspešno delo, kakor se je navadno mislilo. Cepljeni rezniki, posebno pa dobro cepljene vkoreninjene trte se precej rade primejo, kakor so se letos v Krškem in na Slapu prepričali. Na Slapu hvalijo, da se jih 70% prime, in v Krškem se je najboljšemu učencu posrečilo, da se jih je skoro 40% prielo, čeravno je bila

velika suša. Iz tega se prepričamo, da kaže na vsak način cepljenje v les po zimi izvrševati.

(Prošnja.) Ker se je prvi prošnji od mnogo strani tako radovoljno ustreglo, zato si drznem danes zopet z drugo, prav velevažno prošnjo stopiti pred vse prijatelje. Že l. 1878. sem na prošnjo pokoj. Erjavca, znanega neutrudnega nabiratelja narodnih besed in rekov, v mariborskem okraji nabral precejšnje število sadnih imen, kakoršna so med našim ljudstvom v navadi. Imel sem tistega časa prav mnogokrat priliko se prepričati, da je še prav mnogo takih imen med ljudstvom, ki še niso zapisana in zbrana. Ker so pa taka imena velikega pomena v jezikoslovnem oziru, ker namreč kažejo kako bogat je naš besedni zaklad tudi v tem oziru, in ker tudi z ozirom na naše sadjarstvo niso brez pomena, zelo je moja želja, da bi se, če mogoče, vsa taka imena med ljudstvom poizvedela, zapisala in zbrala. Prosim toraj vse prijatelje, da me blagovolijo pri nabiranju teh imen vsak po svoje podpirati s tem, da vsak v svojem domačem kraju prav marljivo po takih imenih poizveduje ter jih potem zapisuje. Včasih se je kar čuditi, koliko takih imen se lahko prav v kratkem času izve. Jaz sam sem jih že včasih v 2—3 urah nabral in zapisal čez 50. Zlasti starejši ljudje jih prav veliko vedó, kajti oni navadno poznajo vsako drevo pri hiši po imenu. Kdor se toraj le potruditi blagovoli, tisti bode, tega sem prepričan, prav lepo zbirko nabral. Vsako ime pa se naj zapiše ravno tako, kakor se izgovarja in se naj vselej pridene tudi naglas, kakor tudi kraj, župnija, v katerem se je dotično ime zapisalo. Ravno tako je tudi treba povedati, li pomeni dotično ime jabelko, hruško, češpelj, breskev itd. Da se bodo pa končno vse zbirke ložej uredile, zato prosim, da se imena zapišejo v abecednem redu. Komur bi pa to preveč truda in dela napravilo, tisti pa lahko to tudi opusti. Nadjam se, da bodo vsi prijatelji storili svojo domoljubno dolžnost, ter bodo po vsej širini slov. domovini prav marljivo nabirali sadna imena, s čemur bodo dobri stvari mnogo koristili. Truda in dela pa to nabiranje tudi nikomur ne bode preveč nalagalo. Dotične zbirke pa se mi naj dopošljejo, ako ne popred, vsaj do 15. novembra t. l. Prihodnje leto pa bode, ako Bog da zdravje in življenje, „Kmetovalec“ vsa nabrana imena objavil ter naznanil tudi vse tiste, ki so mu pri poslu že kakorkoli pomagali.

Fr. Praprotnik,
nadučitelj v Mozirji.